

FEHÉR Viktor

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
Néprajz – Kulturális Antropológia Doktori Program
Pécs, Magyarország
fehvik@gmail.com

MAGYAR–SZERB ETNIKAI VISZONYOK RÁKÓCZI ÚJRATEMETÉSE IDEJÉN¹

A magyar történelem 1903 és 1906 közötti időszakában zajló országházi válság parlamenti puccsot, az országgyűlés feloszlását, a Szabadelvű Párt harmincéves kormányzásának megszűnését, az ellenzéki pártok koalíciójának megalakulását és hatalomra jutását, a magyar közvélemény kettéválását – megegyezést keresőkre és nemzeti ellenlókra – eredményezte, miközben a főváros utcáit százezer fős munkástömeg árasztotta el. Az 1906 elején létrejött „új kiegyezés” értelmében a kormányelnök Wekerle Sándor lett, akinek egyetlen elnöki sikere II. Rákóczi Ferenc és emigráns társai hamvainak hazahozatala és ünnepélyes újratemetése, s ezzel egy országos, összefogásra serkentő ügy aktivizálása volt. Azonban „a nagy nemzeti eseményt” korántsem tekinthetjük politikai, vallási és etnikai konfliktusoktól mentes megnyilvánulásnak.

Dolgozatomban arra kerestem a választ, hogy II. Rákóczi Ferenc 1906-os újratemetési szertartása milyen diskurzusokat jelenít meg a korabeli Magyarország déli, multietnikus területein, és arra, hogy a sajtóelemzés útján feltárt források milyen lokális és globális korabeli politikai kontextusba illeszthetőek.

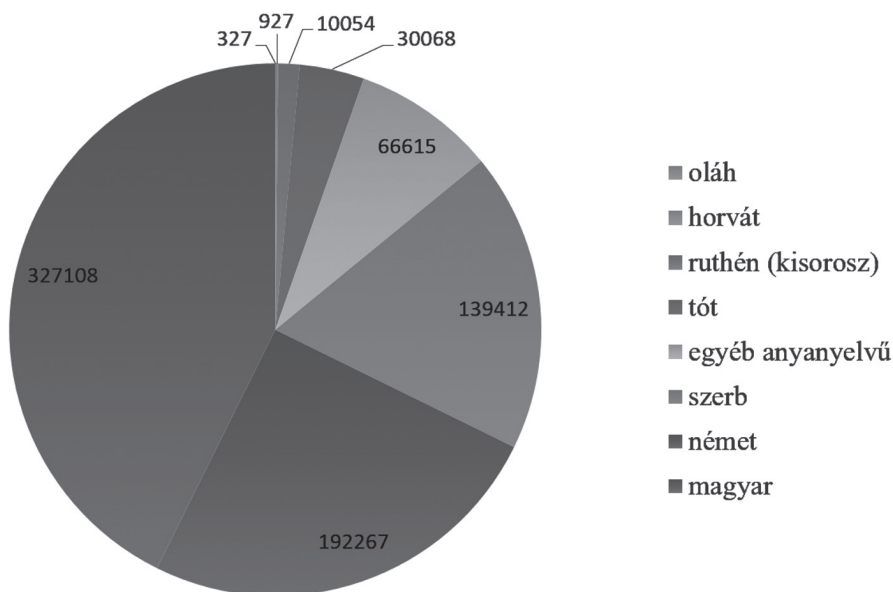
Kulcsszavak: II. Rákóczi Ferenc, újratemetés, magyar–szerb etnikai viszonyok, multietnicitás

Magyarország területén a 16–18. században olyan mértékű etnikai arányeltolódás következett be, amelyet a 20. század elejére sem sikerült megváltoztatni. A magyarok aránya a magyar korona országainak népességében 1850 és 1910 között 48,1% volt, s az abszolút többséget csupán 1900-ra érték el, ami Horvátország területének beszámítása nélkül 51,4%-ot tett ki (Katus 2012, 570).

1 A kutatómunka és a dolgozat a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiumának alkotói támogatásával (2017) valósult meg.

A kisebbségi kérdés problémája mellett a század elejére kiteljesedő gazdasági és társadalmi feszültség további gondokat okozott (Kispál 2015, 44). A déli vármegyékben még színesebb az etnikai összetétel. A Borovszky-monográfiákból tudjuk, hogy Torontál vármegye lakosságának száma ez idő tájt 600 000 főt tett ki. A nemzetiségi összetétel pedig a következőképpen alakult:

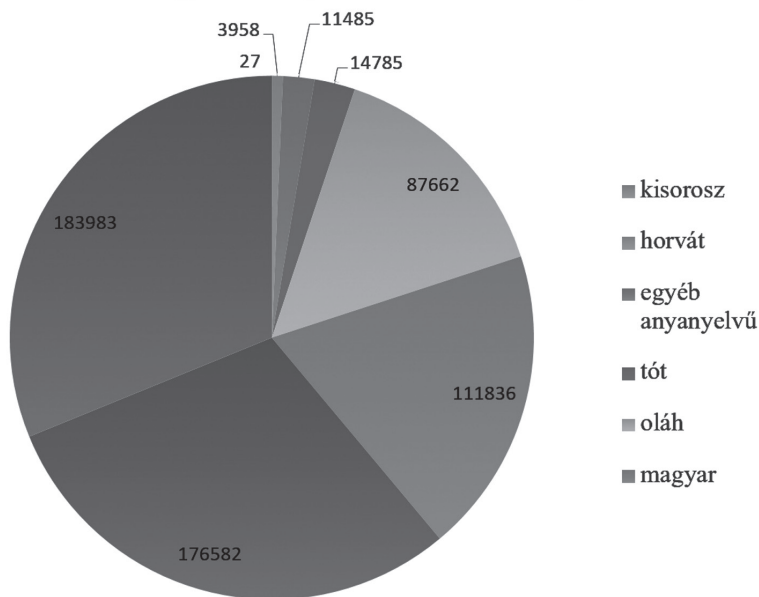
Bács-Bodrog vármegye lakosságának etnikai összetétele, 1900.

1. ábra

A magyarul beszélők száma 172 355-re, az írni és olvasni tudóké 286 246-ra tehető (Borovszky 1911). Bács-Bodrog vármegye lakossága az 1900. évi népszámlálás adatai szerint 764 317 fő, a nemzetiségi megoszlása pedig a következőképpen alakult:

Torontál vármegye lakosságának etnikai összetétele, 1900.

2. ábra

A magyarul beszélők száma 424 663, az írni-olvasni tudókról nincs adat (Borovszky 1909).

Etnikai kérdések, nemzeti mozgalmak

A vizsgált időszakban a nemzeti kisebbségek jogait az 1868-as nemzetiségi törvény szabályozta, azonban a század végére egyre gyakoribbá váltak a nemzetiségi politikusok részéről megfogalmazott panaszok, amelyek arra hívták föl a figyelmet, hogy a törvény rendelkezéseit figyelmen kívül hagyják, s hogy a teljesen elmagyarosodott közigazgatásban és bírói apparátusban dominálnak a nem magyar állampolgárok nyelvi jogait sértő gyakorlatok. A helyzetet tetézte, hogy a magyar kormány elsiklott a helyi szintű magyar nacionalista buzgalom kilengései felett, s nemigen szankcionálta a túlkapásokat. Kevésbé érvényesült továbbá a nemzetiségek azon törvénybe iktatott joga, hogy alsó- és középfokú anyanyelvű oktatásban részesülhessenek (Katus 2012, 571–572). Jogukban állt gazdasági, művelődési és egyéb kulturális egyesületeket, társulásokat létrehozni. Olvasóköri, dalárdák alakultak, irodalmi és színjátszó társaságok, tudományos és társadalmi egyesületek, nőegyletek jöttek létre, könyv- és lapkiadó vállalatok, bankok, szövetkezetek is formálódtak (Katus 2012, 573).

A kiegyezés idejére már kialakultak a szerbek, románok, szlovákok nemzeti mozgalmi is. Ezen a téren csak a szerbség nemzeti mozgalmi volt a világi értelmiség kezében, minden más nemzetiségnél egyházi irányítás volt érvényben. Miután a nemzetiségi elitek kiszorultak a közigazgatásból, két lehetőség közül választhattak. Egy részük igyekezett politikailag asszimilálódni, vagyis megtanult magyarul, és bekapcsolódott az egyre inkább elmagyarosodó közéletbe. Míg a másik ág erős nemzeti öntudattal rendelkezett, tudatosan tartotta távol magát a magyar közélettől, társadalmi és politikai intézményektől, és a saját nemzeti társadalmának megszervezésén fáradozott. A szerbek politikai vezetője a kiegyezés után Svetozar Miletić újvidéki polgármester volt (Szinyei 1891–1914). A politikai vezető pozíciója a Radikális Párt kezébe került, amit Jaša Tomić töltött be (Katus 2012, 588).

A magyar vezetők az etnikai kérdésben nem voltak egységesek. A századfordulóra megjelenő nagyhatalmi nacionalizmus a nacionalizmus 67-es liberálizmussal ötvöződő sajátos változata. A központi cél az volt, hogy a magyarok vegyék át a vezető szerepet a Monarchián belül, s ők irányítsák annak nagyhatalmi politikáját a Balkán, de más területek irányába is:

A Monarchia erőviszonyai természetessé és érdekei kívánatossá teszik, hogy benne politikai tekintetben mi vigyük a vezető szerepet. Mi nagy múltú, egységes államot alkotunk. Ausztria a nemzetiségeknek és tartományoknak mozaikja, belső egység nélkül. Ezenkívül a magyar faj a politikai, az államfönntartó képesség dolgában messze túlszárnyalja a velünk szövetkezett népeket (ifj. Andrássy Gyula az 1867-i kiegyezésről, idézi Katus 2012, 546).

A Wekerle-kormány alatt, 1907-ben a törvény előírta, hogy a vasút minden alkalmazottjának tudnia kell magyarul, s ez Horvátországra is érvényes volt. Erre reagálva a horvát–szerb képviselők, mivel jogukban állt az anyanyelven való felszólalás a képviselőházban, heteken át tartó horvát nyelvű szónoklatokat tartottak a parlamentben. Közben a nemzetiségekkel szembeni „erős kéz” politikájának hatására megszapordtak a nem magyar tannyelvű iskolák tanítói elleni fegyelmi vizsgálatok, továbbá a nemzetiségi politikusok és újságírók elleni sajtóperek, amelyek gyakran egy-két évi államfogsággal végződtek (Katus 2012, 565). Így a horvát–szerb koalíció a magyar koalíció ellenségévé vált.

Tisza István a nemzetiségek megbékélését tartotta fontosnak. Felismerte, hogy a békét nemcsak a román nacionalisták, hanem a magyar sovíniszták is veszélyeztetik, és nemzetiségi szónoklataiban a magyar és román nép egymás-
rautaltságát hirdette az „őket északról és délről harapófogóba szorító szlávokkal szemben” (Katus 2012, 568). Ugyanakkor eredményes horvát politikát is

folytatott, hatályon kívül helyezte a vasúti szabályozás horvátokat sértő nyelvi rendelkezéseit, és helyreállította a korábban felfüggesztett horvát alkotmányt.

Ferenc Ferdinánd a Monarchiát megújító tervei között nagy szerepet szánt a horvát, román és szlovák nemzetiségi politikusoknak, s ez időben olyan munkák is megjelentek, amelyek a Monarchia tizenöt, etnikai alapon elhatárolt államból álló szövetségi állammá való átalakításáról szóltak, de napvilágot láttak a trializmust, vagyis a Monarchia keretében Magyarországgal és Ausztriával egyenrangú délszláv állam kialakítását célzó törekvések is. A magyarok azonban elutasították mindezt (Katus 2012, 569).

Adalékok a magyar–szerb etnikai viszonyok értelmezéséhez

Az általam vizsgált szerb nyelvű lapokat Újvidéken adták ki, és inkább mérsékelt politikai álláspontot képviseltek. A közleményekben érzékelhető a magyar koalíció felé fordulás, az egységre törekvés, másrészt megfigyelhető a szerb nemzeti társadalom szervezését, irányítását szorgalmazó tendencia, amint az a Rákóczi-újrateremtés kontextusában is látható majd.² 1905-ben a horvát ellenzéki pártok fiúmei értekezletén a horvátok a magyar koalíció támogatása mellett döntöttek, s ehhez csakhamar a szerbek is csatlakoztak, s az így létrejövő horvát–szerb koalíció a magyar összefogás fontos szövetségesévé vált (Katus 2012, 565). A délszláv nemzetiségek azonban nem feledkeztek meg az őket ért iskolai atrocitásokról, a sajtóperekről, a magyar asszimilációs törekvésekről sem, továbbá saját nemzeti céljaik előmozdításának lehetőségeit is fontolgatták. Ennek kontextusában szükséges értelmeznünk a vizsgált közleményeket, programbeszédet, a képi ábrázolást és a költeményt.

A *Bajai Független Hírlap*ból tudjuk, hogy Pejacevich Tivadar gróf, horvát bán október 27-én nagyobb horvát küldöttséggel a fejedelem fogadása céljából Orsovára ment. A közlemény szerint a horvát gesztus a korábbi hetek eseményeivel szemben a magyar–horvát barátság erősítését szolgálja. Ugyanakkor felrója a horvátoknak, hogy nem vettek részt a Zrínyi-szobor avatásán: „Ez amily örvendetes, éppoly ritka eset is, mert a horvátok tudvalevőleg az utóbbi évtizedekben alig vettek részt, de még azzal sem törődtek, hogy a király Budapesten szobrot állított Zrínyi Miklósnak, a szigetvárért hősi halált halt horvát bánnak.”³ Mégis örömmel nyugtázza a horvát lépést: „A Zrínyi szelleme még nem hagyta el őket. A szigetvári vértanúnak, aki egyformán szerette magyar és horvát hazáját és Frangepán szelleme ihlette meg őket, a mikor ilyen finom

2 II. Rákóczi Ferenc hamvainak hazahozataláról lásd Köpeczi 2004; Várkonyi 1961, 2006. Az újrateremtés délvideki vonatkozásairól pedig Fehér 2015; Gleszer 2009; Ispánovics Csapó 2003; Németh 1996, 2003a, 2003b.

3 *Bajai Független Hírlap*, 1906. október 18.

formában pecsételik meg a magyar–horvát testvériséget. Rákóczi hamvai előtt hajtják meg lobogójukat a horvátok, a szent hamvak előtt nyújtják baráti jobbjukat. A szabadság legnagyobb katonájának hamvainál egyesül közös barátságra két szabadságszerető nép.”⁴

A *Branik*⁵ a *Pesti Napló*ban magyarul megjelent orsovai incidens értelmezését adja, s kiemeli, hogy az orsovai fogadásra érkező szerbiai politikusok tévedtek, amikor azt hitték, hogy előzetes egyeztetés nélkül felszólalhatnak, mialatt a Rákóczi-vonat az orsovai megállóban várakozik: „a mai szerb politikai vezetésnek fogalma sincs azokról a nemzetközi formulákról, amelyekkel egy állam a többi felé tartozik”.⁶ Ráadásul felszólalásukban a Habsburgok elleni lázadásra szítanak egy erre alkalmatlan pillanatban, tudjuk meg a folytatásban: „Nagy tévedés a belgrádi szerb politikum részéről, hogy azt hiszi, a magyar politika az osztrákkal szemben áll. A Monarchia mai államberendezésében a magyarok állnak a legnagyobb biztonságban a magyarok nemzeti érdekeinek védelmét tekintve. Kolosszális illúzió, amikor a belgrádi politikusok azt hiszik, hogy akkor, amikor a bécsi császár engedélyt ad, hogy a Rákóczi-ünnepségeket állami ünnepként üljék meg, a magyar vezetésnek szándékában áll, hogy Paja Marinkovičtál úgy ünnepelje Rákóczit, mint a zsarnokokkal szembeni szabadsághóst. Egy kacsintás Bécsből, és a szerb küldöttség még egy fiákert se tudott volna kapni, hogy a vasútállomásra, Rákóczi ravatalához érjen!”⁷ A szerb nemzetiség álláspontját is megfogalmazza: „Tisztelgünk Rákóczi ünneplése előtt, mint a magyar nemzet ünneplése előtt, de szerbként nem mellőzhetjük a szerb történelmet, amely Rákóczi kurucái és a szerb vérontásról beszél. De ha még el is temethetnék a felejtésbe a múlt véres eseményeit, a jelenünket mégse mellőzhetjük. Amikor a kormányban döntést hoztak a Rákóczi-ünnepségek megtartásáról, azon az ülésen gróf Apponyi Albert a nem magyar oktatási nyelvű iskolák elmagyarosításának szükségességéről beszélt. Ennek okán, habár tisztelgünk a magyarok Rákóczival szemben táplált nemzeti érzései felé, nekünk, szerbeknek passzív-nak kellett maradnunk ezen ünnep kapcsán.”⁸ Ugyanezt az álláspontot képviseli egy másik lapban közölt költemény is, amely az *[Akarunk-e mi gratulálni a magyarnak...]* kezdő sorral indít.⁹

4 Uo.

5 A vezető szerb politikai lapok a Monarchia területén a vizsgált időszakban a *Zastava* és a *Branik*. Mindkét lap a nemzetiségi iskolák és az egyházi autonómia mellett szállt síkra, küzdött a nemzeti tudat és a szerb gazdasági érdekek erősítéséért, Szerbia és Magyarország kapcsolatainak jobbításáért, a nemzetiségi érdekek méltó képviseléséért.

6 *Branik*, 1906. október 31.

7 Uo.

8 Uo.

9 *Брач нозађач*, 1906. október 16. (29). A költeményt teljes terjedelmében és fordításban lásd az 1. számú mellékletben.

A *Vrač pogodač* (Jövőbe látó varázsló) humoros-szatirikus, havonta kétszer megjelenő folyóirat volt, amelyet Sima Lukin Lazić hozott létre Zágrábban 1896-ban, majd Újvidékre költöztette. Halála után felesége, Zorka Lazić, született Miletić lett a lap tulajdonos. A lap október 16-i számában a fentebb említett, Rákóczival kapcsolatos költeményt, november 1-jei számában pedig az alábbi illusztrációt közli a fejedelemről.

3. ábra

A kiegyezés után a *Pragmatica Sanctio* értelmében a magyar országgyűlés két közös ügyet ismert el közte és Ausztria között, a külügyet, vagyis a Monarchia diplomáciai és kereskedelmi képviselőjét és a hadügyet. Részleges egyetértés pedig a pénzügy terén született. Az ekképpen meghatározott közös ügyek intézésére egy közös minisztériumot hoztak létre, amely a két ország kormányzatára nem gyakorolhatott befolyást. Majd közös külügy-, hadügy- és pénzügyminisztert neveztek ki, akik közül az általános gyakorlat szerint egy mindig magyar volt (Katus 2012, 302). A Szerbia és a Monarchia között zajló vámháború, amelyet sertésháborúnak is hívtak, a vizsgált időszakban, az 1906-os évben is nagy erővel

folyt, és azzal kezdődött, hogy elrendelték a szerb vágóállat-behozatal tilalmát. Mindez a Monarchiának a szerbiai dinasztia váltás és az új, a délszláv népet a Szerb Királyságba tömörítő törekvések, az ebből fakadó sikerek kiváltotta félelmeire reagáló intézkedése (Đere 2000–2001).

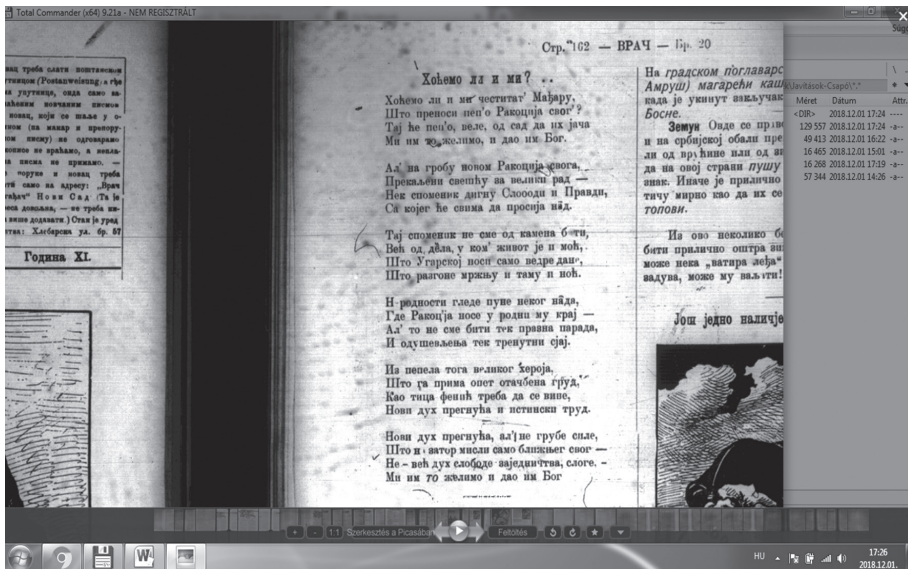
A lapban közölt szatirikus költemény további támpontokat nyújt a korabeli helyzet jobb megértéséhez. Utalást fedezhetünk föl a Szerbia és Magyarország között zajló sertesháborúra és a külügyminiszter-váltásra.¹⁰ A kontextus értelmezése után pedig világossá válik, hogy éppen Agenor Goluchowski volt az, aki felszólította a magyar miniszterelnököt a szerbiai állatbehozatal tilalmának elrendelésére, továbbá neki tulajdonítják az alkotmányértő chlopyi hadparancs kiadását is, amelyben Ferenc József a hadsereg egységesítését rendelte el (Romsics 2010). Emiatt le is váltották az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminiszteri posztjáról.

Konklúzió

Dolgozatomban arra kerestem a választ, hogy II. Rákóczi Ferenc 1906-os újratemetési szertartása milyen diskurzusokat jelenít meg a korabeli Magyarország déli, multietnikus területein és arra, hogy a sajtóelemzés útján feltárt források milyen lokális és globális korabeli politikai kontextusba illeszthetők. Nyilvánvaló, hogy a magyar nemzeti politika az ország területén, különösen a multietnikus vidékeken, többszörösen elvárta, hogy a lakosság bizonyítsa hűségét, „magyarságtudatát, magyar érzelmét”. A Függetlenségi Párt identitáspolitikai törekvései elsősorban az 1880-as évektől egyre erősödő nacionalizmus kontextusában jelentek meg, s mindez rányomta bélyegét a Rákóczi-ünnepségekre is. Dolgozatom szemléltetni kívánja az etnikumok közötti magatartásbeli eltéréseket, ugyanakkor az is látható, hogy a Magyarország területén élő horvát és szerb nemzeti csoportosulások tisztelettel fordultak a magyar nemzeti ünnep felé, ami elsősorban az aktuális, nemzeti szinten kedvező politikai viszonyok kontextusában értelmezhető.

¹⁰ Lásd a 2. számú mellékletben.

Mellékletek

Хоћемо ли и ми? ..

Хоћемо ли ми честитат' Мађару,
Што преноси пеп'о Ракоција свог?
Тaj ће пеп'о, веле, од сад да их јача
Ми им то желимо, и дао им Бог.

Ал' на гробу новом Ракоција свога,
Прекаљени свешћу за велики рад –
Нек споменик дигну Слободи и Правди,
Са којег ће свима да просија нађ.

Тaj споменик не сме од камена бити,
Већ од дела, у ком' живот је и моћ,
Што Угарској носи само ведре дане,
Што разгоне мржњу и таму и ноћ.

Народности гледе пуне неког нађа,
Где Ракоција носе у родни му крај –
Ал' то не сме бити тек правна парада,
И одушевљења тек тренутни сјај.

На пепела тог великог хероја,
Што га прима опет отаџбина груд,
Као тица фенић треба да се вине,
Нови дух прегнућа и истински труд.

Нови дух прегнућа, ал' не грубе силе,
Што н' затор мисли само ближњег свог –
Не – већ дух слободе заједништва, слоге. –
Ми им то желимо и дао им Бог.¹¹

Akarunk-e...

Akarunk-e minden jót kívánni a magyarnak,
Midőn Rákócziya hamvát ő hazahozza?
Az a hamu, úgymond, mától őket erősítse,
Ezt kívánjuk mi nekik, s Isten is megadja.

Ámde új sírján Rákócziuknak,
Acélakarattal, nagy munkára készen –,
Szabadság, Igazság emlékét állítsák,
Melyből mindnyájunknak reménysége leszen.

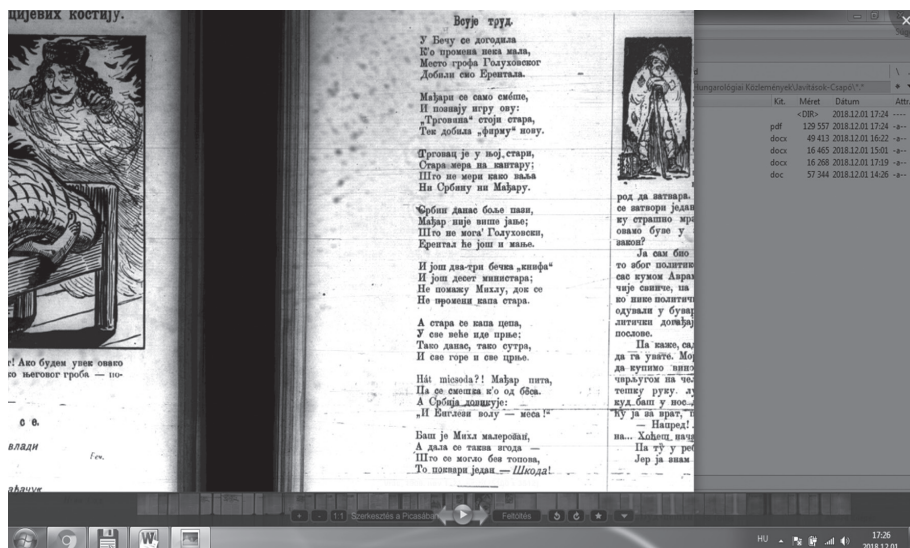
Ezen emlékmű kőből nem lehet légyen,
Csak oly részből, mely élet és akarat,
Mely Magyarhonnak fényes napot hozhat,
Mely oszlat haragot, sötétet és vihart.

Teljesedik az napon nemzetiségek vágya,
Mikor Rákóczit viszik, vissza honába –,
De egy nap nem lehet igaz ünnep napja,
És nem a lelkesültség percnyi ragyogása.

Hamvaiból ama nagyszerű hősnek,
Kit hona újfent kebelébe zár,
Keljen életre, mint főnixmadár,
Az igaz akarat, az újhodott lélek, a vágy.

11 *Врач*, 1906. október 16. (29).

Újult lélek, törekvés, s nem durva akarat,
Mely körül se néz, s gondol, de magára –,
Nem – egység, közös cél, szabad gondolat,
Ezt kívánjuk nekik, s Isten is megadja.¹²

Всјује труд.

У Бечу се догодила
К’о промена нека мала,
Место грофа Глоуховскога
Добили смо Ерентала.

Мађари се само смеше,
И познају игру ову:
„Трговина“ стоји стара,
Тек добила „фирму“ нову.

Трговац је у њој стари,
Стара мера на кантару;
Што не мери како ваља
Ни Србину ни Мађару.

12 A szerző fordítása Cindori Mária, Ispánovics Csapó Julianna segítségével. *Врач*, 1906. октобер 16. (29).

Србин данас боље пази,
Мађар није више јање;
Што немога' Голуховски,
Ерентал ће још и мање.

И још два-три бечка „книфа“
И још десет министара;
Непомажу Михлу, док се
Не промени капа стара.

А стара се капа цепа,
у све веће иде прње;
Тако данас, тако сутра,
И све горе и све црње.

Hát micsoda?! Мађар пита,
Па се смешка к'о од беса.
А Србија довикује:
„И Енглези вољу – меса!“

Баш је Михл малерозан,
А дала се таква згода –
Што се могло без топова,
То поквари један – Шкода!¹³

Mindhiába.

Bécsben történt nemrégiben,
Egy kis váltás hamarjában,
Goluchowskit menesztették
Aehrenthal jött ajándékba.

A magyarok csak nevetnek,
Régi játék új álcában:
A „boltocska” régi maradt,
Új „cégér” lóg az utcában.

13 *Врач*, 1906. november 1.

Régi boltos a pult mögött,
Régi mérték a mérlegen;
Hamisan mér, nem, ahogy kell,
A magyarnak, és a szerbnek.

A szerb ma már jobban vigyáz,
Nem bárány a magyar többé,
Amit nem bírt Goluchowski,
Aehrenthal a legkevesbé.

S még két-három jó bécsi „trükk”,
S hozzá vagy tíz miniszter még;
Mit segít az Mihlnak, régít
Míg új sipkára nem cserél.

A vén sipkát meg csak tépik,
És egyre csak rongyolódik:
Ma így leszén, holnap meg úgy,
Egyre rosszabb, mind gyászosabb.

Hát micsoda?! – Kérdi a magyar,
És csak nevet haragjában.
De Szerbia odakiált:
„Eszik a húst, ők is – Angilában!”

S lám ni, Míhl oly ügyefogyott,
Mert biz’ úgy esett a dolog –
Ami ment már ágyúk nélkül,
Azt most elrontja egy – Skoda!¹⁴

Irodalom

Borovszky Samu szerk. 1909. *Magyarország vármegyéi és városai. Magyarország monográfiája. Bács-Bodrog vármegye.* Budapest: Országos Monográfiai Társulat.

Borovszky Samu szerk. 1911. *Magyarország vármegyéi és városai. Magyarország monográfiája. Torontál vármegye.* Budapest: Országos Monográfiai Társulat.

14 A szerző fordítása Cindori Mária, Ispánovics Csapó Julianna segítségével. Eredeti: *Брау*, 1906. november 1.

- Dere, Zoltan. 2000–2001. *Istoriya naroda Jugoistočne Evrope*. Predavanja 170. Istoriya naroda jugoistočne Evrope u novom veku 1521–1918. Egyetemi előadás, kézirat.
- Fehér Viktor. 2015. A Rákóczi-vonat kultusza Bács-Bodrog és Torontál vármegyében. *Létünk* 45 (4): 31–40.
- Gleszer (Gläser) Norbert. 2009. Rákóczy itthon. A Rákóczi-hamvak hazahozatalának rítusai Bács-Bodrog vármegyében. *Bácsország* 14 (4): 59–67.
- Ispánovics Csapó Julianna. 2003. Rákóczi szobra Zomborban. In *A mi Rákóczink. Délvidéki tanulmányok a szabadságharc 300. évfordulójára*, szerk. Ispánovics Csapó Julianna. 47–58. Újvidék: VMKT.
- Katus László. 2012. *A modern Magyarország születése (Magyarország története 1711–1914)*. Pécs: Pécsi Történettudományért Kulturális Egyesület–Kronosz Kiadó.
- Kispál Richárd. 2015. A magyarországi szerbek és a magyar állam kisebbségpolitikája az első világháborúban. In *Belvedere Meridionale* 27 (4): 42–59.
- Köpeczi Béla. 2004. *Rákóczi útjain. Tanulmányok*. Budapest: Lucidus Kiadó.
- Németh Ferenc. 1996. II. Rákóczi Ferenc hamvai Nagyikindán. *Családi Kör* (23).
- Németh Ferenc. 2003a. A fejedelem emléke: a rövidéletű zombori Rákóczi szoborról. *Családi Kör* (15).
- Németh Ferenc. 2003b. „Rákóczi vonata” Nagyikindán. *Bácsország* 8 (26): 50–53.
- Romsics Ignác. 2010. *Magyarország története a XX. században*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Szinnyei József. 1891–1914. *Magyar írók élete és munkái*. Budapest: Hornyánszky. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/m-96B16/miletics-szvetozar-9A17B/> (2018. aug. 12.)
- Várkonyi Ágnes, R. 1961. *Thaly Kálmán és történetírása*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Várkonyi Ágnes, R. 2006. Visszatérés Európába. II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai hamvainak temetéséről. *Magyar Tudomány* 167 (10): 1211–1221.

Viktor FEHER

MAĐARSKO–SRPSKI ETNIČKI ODNOSI U VREME RAKOCIJEVE PONOVI NE SAHRANE

Parlamentarna kriza koja je zadesila Mađarsku u periodu njene istorije između 1903. i 1906. godine dovela je do puča, raspuštanja parlamenta, završetka tridesetogodišnje vladavine Slobodoumne stranke, stvaranja koalicije opozicionih stranaka i njihovog dolaska na vlast, kao i podele mađarske javnosti – na pristalice nagodbe i pristalice nacionalnog otpora –, a ulice glavnog grada je zaposedala masa od oko sto hiljada radnika. U skladu sa „novom nagodbom“, postignutom početkom 1906. godine, za predsednika vlade je postavljen Šandor Vekerle, a njegov jedini uspeh kao predsednika bio što je vratio u domovinu posmrtno ostatke Ferenc II Rakocija i njegovih sledbenika u emigraciji, oni su svečano ponovno sahranjeni, a time

je aktivirao i podstakao sveopšte ujedinjenje podeljene javnosti. Međutim, ni ovaj „veliki nacionalni događaj“ nije prošao bez političkih, religioznih i etničkih konflikata.

U svom radu sam tražio odgovor na pitanje kakav je diskurs pokrenula ceremonija ponovne sahrane Ferenc II Rakocija 1906. godine u južnim, multietničkim delovima onovremene Ugarske, u kakve se lokalne i globalne tadašnje političke kontekste mogu uvrstiti izvori pronađeni tokom analize listova *Branik*, *Zastava*, *Vrač pogodač*. štampe.

Ključne reči: Rakoci, ponovna sahrana, etnički odnosi, multieticitet

Viktor FEHÉR

HUNGARIAN–SERBIAN ETHNIC RELATIONS AT THE TIME OF THE REBURIAL OF RÁKÓCZI

The parliamentary crises of the Hungarian history between 1903 and 1906 caused parliamentary coup, the dissolution of the diet, the end of administration of the Szabadelvű Párt, the coalitional formation of the oppositionist parties and its accession to power, and finally the pulling apart of Hungarian public opinion (to those who seek for agreement and to national oppositionists, while 100 000 people from working-class overrun the streets of the capital city. According to the “new conciliation” at the beginning of 1906, Wekerle Sándor become the head of government, whose only presidential success was that the ashes of Rákóczi Ferenc II and his emigrant fellows were brought home and the reburial of them. For this event, he activated a country-wide cooperation. However, this “great national event” cannot be seen as a politically and ethnically conflictless manifestation.

In this paper, I seek for an answer to the question: what discourses did the reburial ceremony of Rákóczi Ferenc II in 1906 represent in the south-Hungarian, multiethnic area of contemporary Hungary. Additionally, I analyzed what global and local contexts the revealed sources during press-analysis can be fit into.

Keywords: Ferenc Rákóczi II, reburial, Hungarian-Serb ethnic relations, multiethnicity.